

НАЦІОНАЛЬНЕ БАГАТСТВО – ЗАПОРУКА НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА СУВЕРЕННОСТІ УКРАЇНИ

У статті викладено теоретичні аспекти вивчення національного багатства як чинника незалежності та суверенності України. Проведено аналіз площин розгляду національного багатства як підґрунтя реалізації функцій державного суверенітету. Обґрунтовано цінність розширеного відтворення національного багатства для розвитку економіки держави в довгостроковій перспективі.

Ключові слова: національне багатство України, національна економіка, порівняльні переваги, рівень розвитку держави, державне регулювання.

У статті 1 Конституції нашої країни зазначено, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1, с. 4]. Суверенітет України поширюється на всю її територію. Тому національний суверенітет – це верховенство, неподільність, повнота і самостійність формування влади держави в межах її території. Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Основою суверенітету є національне багатство. Підтвердженням цього є VI розділ під назвою «Економічна самостійність» Декларації про державний суверенітет України [2], прийнятої 16 липня 1990 р. У ньому сказано, що народ України має виняткове право на володіння, користування і розпорядження національним багатством України. Земля, її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу та виняткової (морської) економічної зони, весь економічний і науково-технічний потенціал, що створений на території України, є власністю її народу, матеріальною основою суверенітету і використовуються з метою забезпечення матеріальних і духовних потреб її громадян.

Дослідженню проблем забезпечення державного суверенітету присвячені праці багатьох зарубіжних та вітчизняних економістів, зокрема таких, як: Блавацький С., Гаврилюк О., Жаліло Я., Куян І., Макнамара К., Мочерний С., Фомін О., Юрьєва Н. та інших. У їхніх роботах висвітлено концептуальні засади забезпечення державного суверенітету в умовах розвитку процесів глобалізації [3, с. 73], обґрунтовано потребу підтримки державного суверенітету в поєднанні із забезпеченням національної безпеки держави, а також необхідності вичерпного визначення сучасного змісту цього поняття. Проте детальнішого розгляду потребує аналіз національного багатства України як невід'ємної частини незалежності та суверенності держави.

Метою нашого дослідження є розкриття теоретичних аспектів вивчення національного багатства як атрибуту незалежності та суверенності України.

Відповідно до цього передбачено наступні завдання:

- виокремити зрізи розгляду національного багатства як атрибуту незалежності та суверенності України;
- здійснити теоретичний аналіз площин розгляду національного багатства як підґрунтя реалізації функцій державного суверенітету;
- обґрунтувати цінність збереження, примноження, нагромадження національного багатства як підґрунтя стабільності та збалансованості економічного, екологічного, соціального розвитку держави в довгостроковій перспективі.

Національне багатство – важливий макроекономічний агрегат та капітальний запас нації, результат постійно відтворюваного процесу використання та заощадження людського, природно-ресурсного, нематеріального та матеріально-речового елементів для задоволення потреб нації та розвитку національної економіки. Враховуючи пріоритети нової парадигми економічного розвитку, згідно з дворівневою моделлю дослідження національне багатство визначають як потенціал соціально-економічного розвитку країни, що є сукупністю наявних у державі ресурсів, на які встановлено право власності держави, юридичних і фізичних осіб – резидентів нашої країни, що можуть бути використані для забезпечення реалізації економічних інтересів фізичних та юридичних осіб з метою суспільного розвитку, за винятком непогашених зовнішніх фінансових зобов'язань [4, с. 30]. Водночас національне багатство є обмеженим і тому виникають певні вимоги щодо підтримання державного суверенітету.

Відповідно до критеріїв оптимальності, стратегічної ефективності та пріоритетності національних інтересів можна виокремити такі площини розгляду національного багатства як бази реалізації функцій державного суверенітету:

- власності;
- міжнародних відносин;
- національної безпеки держави;
- конкурентоспроможності країни;
- можливостей розвитку національної економічної системи.

Якщо говорити про питання власності з огляду на цю проблематику, то з вищевикладеного випливає, що

сама єдність раціонального користування, володіння та розпорядження національним багатством є основою підтримки державного суверенітету України та здатності національної економічної системи до збалансованого розширеного відтворення, і на цій основі самозабезпеченості, стабільності і саморозвитку. Він пов'язаний насамперед з приватизаційними процесами. Так за I квартал 2012 року в процесі приватизації змінили форму власності 336 об'єктів, з яких державних – 35, комунальних – 301 об'єкт [5]. Водночас незахищеність прав власності створює стимули і умови для пошуку ренти – діяльності, спрямованої на одержання доходів, не пов'язаних з примноженням національного багатства. З цього виходить, що захист прав власності для запобігання пошуку ренти є пріоритетним завданням держави в умовах сьогодення. Тому необхідно ефективно регулювати приватизаційні процеси, забезпечувати рівні умови функціонування державних і приватних підприємницьких структур, надавати офіційну звітність щодо приватизаційної діяльності Уряду держави та кількості об'єктів приватизації, суми надходжень до державного бюджету від приватизації, завершити формування кадастру земельних ділянок, створити загальнодержавний координаційно-інформаційний центр з питань обліку та інвентаризації усіх компонентів національного багатства України. Цьому сприятиме розробка національної стратегії використання та заощадження національного багатства та формування національної системи інвентаризації, еколого-економічного обліку та оцінки національного багатства [6, с. 58-60].

Зріз міжнародних відносин стосується, в першу чергу, визнання України членом міжнародного співтовариства та численних обмежень державного суверенітету в умовах глобалізації. Йдеться про те, що в період виникнення нових центрів управління та осередків концентрування економічної влади, могутності, необхідності врахування сучасних викликів глобалізації, інтеграції та регіоналізації, виникає потреба переосмислення ролі заощадження, примноження і збереження національного багатства, формування на цій основі нового світогляду щодо підтримки незалежності та суверенності України. Адже глобалізація спричиняє зникнення кордонів, послаблення і в кінцевому випадку втрату державного контролю за такими значущими соціальними, екологічними та економічними показниками, як компоненти національного багатства, що може призвести до обмеження і втрати державного суверенітету і незалежності України. Так зараз функціонують 500 транснаціональних корпорацій, з яких 70 найбільших ТНК мають річний обсяг продажів від 10 до 125 млрд. дол. США. За оцінками фахівців, ТНК контролюють понад 50% світового промислового виробництва, 68% міжнародної торгівлі, володіють більше ніж 80% патентів і ліцензій на нову техніку, технології та ноу-хау, майже 90% прямих іноземних інвестицій. Щодо галузевої структури діяльності ТНК, то 60% міжнародних компаній зайняті у сфері виробництва (автомобілебудування, хімічна і фармацевтична промисловість, електроніка), 37% – у сфері послуг і 3% – у добувній промисловості та сільському господарстві. На українському ринку успішно працюють такі ТНК, як «Nestle», «Procter & Gamble», «Johnson & Johnson», «Coca-Cola», «McDonalds». Діяльність ТНК в економіці України

характеризується небезпечною тенденцією переходу контролю до зарубіжних партнерів у стратегічних сферах, наприклад, у нафтопереробній галузі (Одеський нафтопереробний завод контролюється «Лукойлом» (Росія), Лисичанський – компанією «ТНК ВР» (Росія), Херсонський – «Альянсом» (Росія), частина Кременчуцького – «Татнафтою» і урядом Татарстану (Росія)) [7, с. 90].

Зріз національної безпеки держави пояснюється необхідністю своєчасно адаптовуватись до несприятливих екзогенних та ендегенних впливів з одночасним підсиленням державного суверенітету в сучасних умовах невизначеності. Тому відсутність комплексної стратегії розвитку України повинна нівелюватись спроможністю держави ефективно управляти національним багатством та реалізовувати політику його збереження. У цьому контексті основним завданням поліпшення макроекономічного регулювання слід вважати всебічне запобігання втратам національного багатства, оскільки втрати, яких зазнає країна, суперечать вимогам національної безпеки і не відповідають вимогам концепції сталого розвитку. Політика екологічно збалансованого (сталого) розвитку держави ґрунтується насамперед на ідеї збалансованого відтворення національного багатства. З огляду на особливі умови, що склалися у вітчизняній економіці, потрібно основну увагу держави зосередити на збалансованому використанні усіх компонентів національного багатства, і передусім абсолютного національного багатства. Адже останнє найбільшою мірою сприяє створенню резервів для реалізації цільових програм розвитку держави, що відповідає вимогам національної економічної безпеки.

Зріз конкурентоспроможності пов'язаний з тим, що в умовах конструювання нового багатополюсного світу та необхідності якісного переходу держави до вищого рівня розвитку перед Україною стоїть завдання трансформації національної економіки у конкурентоспроможну систему на основі її внутрішнього потенціалу. Водночас ця система має забезпечити подальший соціальний, економічний та екологічний розвиток держави. Цьому сприятиме створення системи моніторингу цін на природні ресурси на вітчизняних і світових ринках, що дозволить запобігти реалізації «ресурсного прокляття» економіки України. Суть останнього полягає у наявності зворотного зв'язку між забезпеченістю країни сировинними ресурсами та її економічним зростанням [4, с. 302]. Змінити ці обставини вдалося Норвегії, яка за допомогою законодавства через податки і платежі акумулює майже 80% нафтової ренти. Остання через Стабілізаційний фонд і Фонд майбутніх поколінь інвестується в іноземні цінні папери та забезпечує рівний доступ поточних і майбутніх поколінь до цього виду багатства країни. Крім того, фінансування освіти залишається основним завданням уряду. Тому дуже важливо зрозуміти, що в сучасних умовах посилення глобальних та регіональних інтеграційних процесів соціальний, економічний та екологічний розвиток держави залежить саме від порівняльних переваг національної економіки щодо її національного багатства та запобігання деструктивним змінам.

Найважливішою площиною цієї проблематики є, на нашу думку, зріз формування та реалізації можливостей розвитку національної економічної системи шляхом збереження та нагромадження

резерву – потенційного портфеля активів – національного багатства для задоволення потреб суспільства та безперервності розширеного відтворення й розвитку національної економіки. Адже національне багатство – це надзвичайно складна, динамічна, багаторівнева, багатоконпонентна, відкрита система, яка складається з певної кількості різноманітних підсистем. Вони доволі ієрархічно складні за своєю структурою, взаємопов'язані і взаємодіють між собою, впливають одна на одну, утворюючи єдину синергетичну систему, яка підлягає регулюванню та ефективному керуванню. Кожна підсистема національного багатства має великий потенціал, що дозволяє йому виходити на значно вищий рівень розвитку.

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити висновок, що національне багатство – атрибут незалежності та суверенності України. Тому практична реалізація державного суверенітету можлива лише за умови ефективного використання, збереження і нагромадження національного багатства, що сприятиме вирішенню стратегічних завдань соціально-економічного розвитку держави, призведе до зміцнення національної конкурентоспроможності, забезпечення високого рівня економічної безпеки в сучасних умовах невизначеності.

На порядку денному залишається таке пріоритетне завдання української нації як забезпечення ефективності державного регулювання використання, збереження та нагромадження всіх елементів національного багатства. На сучасному етапі розвитку глобалізаційних процесів Україна має всі шанси зайняти гідне місце у світовій економічній системі, зміцнити державний суверенітет та вийти на

траєкторію сталого екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку, якщо усвідомить значущість розширеного відтворення усіх елементів національного багатства для зміцнення внутрішньої могутності, забезпечення конкурентних переваг та незалежності у міжнародній політиці держави, реформування соціально-економічної системи України в поєднанні з посиленням її національної безпеки.

Отже, від нинішньої державної політики використання, заощадження і нагромадження національного багатства безпосередньо залежить ефективність функціонування національної економіки в майбутньому. У цьому контексті державна підтримка раціонального використання національного багатства має спрямовуватись на застосування ресурсозберігаючих технологій та моделей природокористування, перехід від сировинно-орієнтованого експорту до експорту готової продукції. Реалізація національної стратегії використання та заощадження національного багатства в Україні дасть можливість досягти значних конкурентних переваг, що полягають у сприянні соціалізації національної економіки, ефективному використанні природного капіталу, покращенні інформаційного забезпечення, підвищенні рівня капіталізації національної економіки, збільшенні обсягу внутрішніх інвестицій, зменшенні відпливу національного багатства за межі країни та гарантуванні дотримання вимог нинішнього і майбутнього поколінь. Водночас, слід зауважити, що це призведе до підвищення ролі дослідження змін у системі національного багатства як передумови узгодження економічного зростання та соціального розвитку держави, що стане напрямом наших подальших наукових досліджень.

Список літератури

1. Конституція України [Текст] : прийнята 28 червня 1996 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Харків : Фоліо, 2004. – 117 с.;
2. Декларація про державний суверенітет України [Текст] : від 16.07.1990 № 55-XII / Верховна Рада УРСР. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-12>;
3. Жаліло, Я. А. Економічні засади державного суверенітету в глобалізованому світі [Текст] / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка // Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 2 (19). – С. 73–83;
4. Бобух І. М. Пропорції та перспективи формування національного багатства України [Текст] : монографія / Ірина Миколаївна Бобух ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2010. – 372 с.;
5. Інформація щодо реформування відносин власності в Україні за I квартал 2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.spfu.gov.ua/ukr//law/zvit_19042012.pdf
6. Економіка України : національна стратегія розвитку [Текст] : монографія – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 444 с.;
7. Денисова, Е. Ю. Исследование финансовых стратегий глобальных ТНК в Украине [Електронний ресурс] / Е. Ю. Денисова // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций : региональный аспект. – 2011. – С. 90-94. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2011_2/tom2/090.pdf.

РЕЗЮМЕ

Квак Мария

Национальное богатство – атрибут независимости и суверенности Украины

В статье изложены теоретические аспекты изучения национального богатства как атрибута независимости и суверенности Украины. Проведен анализ плоскостей рассмотрения национального богатства как основы реализации функций государственного суверенитета. Обоснована ценность расширенного воспроизводства национального богатства для развития экономики государства в долгосрочной перспективе.

RESUME

Kvak Maria

National wealth as an attribute of independence and sovereignty of Ukraine

The article deals with theoretical aspects of national wealth as an attribute of independence and sovereignty of Ukraine. The analysis of national wealth as the basis of state sovereignty realization has been carried out. The value of extended national wealth recreation for the development of the economy of the state in the long run has been proved.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2012 р.